

TÜRKÇEDE “BİLDİRME” ÇEKİMİ VE PEKİŞTİRME- OLASILIK KATEGORİSİ

Muna Yüceol ÖZEZEN*

Özet: Türkiye Türkçesi gramerlerinde ve Türkiye Türkçesinin öğretimine yönelik uygulamalarda, ismin veya isim işlevli birimlerin dört kip ekiyle yüklemleşebileceği genel bir bilgi olarak verilir. Belirli ve belirsiz geçmiş zaman çekimi ile şart çekiminde hemen hemen bütün gramer çalışmalarında ve bütün uygulamalarda benzer şeyler söylenirken, ismin veya isim işlevli birimlerin geniş / şimdiki zamanda yüklem olabilmeleriyle ilgili olarak verilen bilgilerin yer yer farklılaştığı ve yer yer de eksik olduğu görülür. Bu son çekimin, eski Arap gramer geleneğinin etkisiyle olsa gerek, “bildirme çekimi” olarak adlandırıldığı da görülür. Ancak “bildirme” terimi, bütün bildirme kipleri herhangi bir zamanı bildirdiği ve -D°r biçim birimi kip / zaman ve kişi bakımından çekimlenmiş fiiller üzerine de gelebildiği için yanlış bir tercih olarak değerlendirilmelidir. Buna göre -D°r biçim birimi, “pekiştirme- olasılık” kategorisini karşılayan bir biçim birim olarak hem isim hem de fiil çekim ekleri arasındaki yerini almalıdır.

Anahtar Kelimeler: kategori, isim, fiil, pekiştirme- olasılık, bildirme.

The "Indicative" Declension in Turkish And Categories of Reinforcement And Probability

Abstract: It is generally taken for granted that noun and nominalised morphemes are predicated through four modality suffixes in Turkish grammars and the teaching of Turkish. Although the same assumption applies to all grammar studies regarding definite and indefinite past tense morphemes and conditional morphemes., the information about how nouns and nominalised morphemes are

*Bu makale, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından düzenlenen Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumunda (Ankara, 29 Mayıs- 1 Haziran 2006) bildiri olarak sunulmuştur.

Yard. Doç. Dr., Çukurova Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-Posta: mozezen@cu.edu.tr

predicated in present and present progressive tenses falls short or presents variety. The latter, under the influence of Arabic language, is also called indicative morpheme. However, the term 'indicative' should be handled cautiously inasmuch as all indicative forms denote tense and -D^or morpheme may be carried onto conjugated verbs in terms of modality, tense and subject pronouns. Accordingly, -D^or morpheme should be considered as a morpheme functioning under the title of reinforcement-probability category and as a copula category incorporating both noun and conjugated verbs .

Key Words: *category, noun, verb, reinforcer- probability, copula.*

Bilindiği gibi, Türkçede isimler ve cümle içerisinde geçici olarak isim işi gören yapılanmalar (/ isimlikler) yalnız başlarına bir yüklem olarak kullanılamaz ve doğal olarak da bir hüküm ifade etmezler. İsimler ve isimlikler ancak fiilleşerek veya bir fiilin yardımıyla yüklem olarak kullanılabilirler. İsimlerin ve isimliklerin yüklem olarak kullanılmasına olanak sağlayan pek çok türetme ardılı ve yardımcı fiil vardır. Yardımcı fiiller, çeşitli bağlamlarda temel fiil olarak da kullanılabilirler. Çünkü bir fiilin “yardımcı” niteliğiyle bir isme eşlik etmesi, onun temel anlamından bütünüyle sıyrılması veya temel anlamının bütünüyle kullanımdan kalkması demek değildir. Ancak Türkçede isimlerin ve isimleşmiş yapıların yüklem olarak kullanılmasını sağlayan *i-* fiilinin “yardımcı” niteliğindeki belirginlik, onun anlamının unutulmuş olduğu ve dil bilgisine yalnızca “görevsel bir fiil” olarak katıldığı izlenimini vermektedir. Ancak *i-* fiilinin gramerleşme ve görevselleşme sürecini tam olarak belirleyebilmek için Türkçede, bir bağımsız biçim birimin, genel kullanımıyla bir sözcüğün anlamsal kullanımına eşzamanlı olarak görevselleşebildiği diğer örnekleri saptamak gerekmektedir. Ancak kişi zamirlerinde yaşanan durum belki bu konuda bir fikir verebilir. Çünkü bu zamirler, O. Adalı'nın ayrımıyla (Adalı 1978: 27) hem görevsel, özgür ve öncül bir biçim birim olarak hem de görevsel, bağımlı ve ardıl bir biçim birim olarak iki koldan yaşamayı sürdürmektedir. Şu farkla ki *i-* fiili görevsel, bağımlı bir biçim birimi olarak gelişimini, başka bir deyişle “ekleşme” sürecini tamamlamamıştır.

Türkçenin gramerlerinde ve öğretimine yönelik uygulamalarda, ismin veya isim işi gören yapılanmaların yukarıda sözü edilen *i-* fiili yardımıyla ve dört kip ekiyle yüklemleşebileceği genel bir bilgi olarak verilmektedir. Bu gramerlerde ve öğretim süreçlerinde belirli ve belirsiz geçmiş zaman çekimi ile şart çekimi için verilen bilgiler birbirine benzemekle birlikte, isimlerin ve isimliklerin geniş zaman ve şimdiki zamanda yüklem olabilmeleriyle ilgili olarak öne sürülen düşüncelerin yer yer farklılaştığı ve yer yer de eksik

olduğu görülmektedir. Bu konudaki belli başlı görüşleri şöylece sıralayabiliriz:

J. Deny, A. U. Elöve'nin çevirisiyle, isimlerin ve isimliklerin yüklemleştirilmeleriyle ilgili bilgileri “Özden Fiiller” başlığında inceler. Deny, “özden fiil sigalarını” üç öbekte değerlendirir. Bu çalışmaya konu olan öbek, birinci öbektir yani “özden fiilin muzari sigası”dır. Deny bu çekimi;

T. 1. *-(y)im (ım; üm, um)*

Ç. 1. *-(y)iz (ız; üz, uz)*

2. *-sin (sın; sün, sun)*

2. *-siñiz (sıñız; süñüz, suñuz)*

3. *-dir (dır; dür, dur)*

3. *-dirler (dırlar; dürler, durlar)*

olarak vermiştir. Deny'e göre, bu dizide yer alan *-dir*, gerçekte bir “isnat edatı (copule)” dolayısıyla “haber edatı”dır. Elöve, bu konudaki dipnotunda *-dir*'in “*tur-*“ fiilinden geldiğini ve artık kişi değil “tekit” anlattığını ve 1. ve 2. kişilerde de aynı işlevle kullanılabileceğini belirtir (Deny 1941: 331- 341).

M. Ergin, şimdiki zaman ve geniş zaman ayrımı yapmadan *i-* fiilinin dört çekiminden söz eder: şimdiki zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart. Şimdiki zaman çekiminde kullanılan eklerin, eskiden “haber ekleri” olarak adlandırılan “bildirme ekleri” olduğunu belirten Ergin, bu ekleri şöyle sıralar:

T. 1. *-ım, -im, -um, -üm*

Ç. 1. *-ız, -iz, -uz, -üz*

2. *-sın, -sin, -sun, -sün
sünuz*

2. *-sınız, -siniz, -sunuz, -
sünuz*

3. *-dır, -dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür
durlar, -dürler,*

3. *-dırlar, -dirler, -
durlar, -dürler,*

-tırlar, -tirler, -turlar, -türler

Ergin'e göre 3. kişi ekleri “bazen kullanılmazlar” (Ergin 1988: 29-300). Ergin, ayrıca bu eklerin bazı fiil çekimlerinin de sonuna geldiğini, böylelikle ortaya bir “birleşik fiil çekimi” çıktığını belirtmektedir. Ona göre, bu kullanımındaki ekin “şimdiki zaman, kuvvetlendirme ve ihtimal” işlevleri vardır. Ancak bugün şimdiki zaman anlamı pek belirgin değildir (age.: 312-313).

T. Banguoğlu, “cevher fiilin hepsi yalnız bildirme tarzında olmak üzere 4 kipi”nden söz eder. Ancak bilindiği gibi i- fiilinin bütün çekimleri “bildirme” ifade etmez. Bunlardan birincisi geniş zaman çekimidir ve şöyle örneklenmiştir:

T. 1. <i>güzel-im</i>	Ç. 1. <i>güzel-iz</i>
2. <i>güzel-sin</i>	2. <i>güzel-siniz</i>
3. <i>güzel-dir</i>	3. <i>güzel-dirler</i>

Banguoğlu, 3. tekil kişinin sıfır ekle, 3. çoğul kişinin de yalnız “-ler” ekiyle çekilebileceğini belirtir (Banguoğlu 1995: 474- 476). Banguoğlu, anlatıma “muhtemelen, mutlaka” gibi anlamlar katmak için de “-dir” ekinden yararlandığını, böylece ortaya çıkan anlamın çevrik söz (périphrase) niteliği taşıdığını söyler (age.: 450- 451).

H. Biray, *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim* adlı çalışmasının “isimlerde bildirme ifadesi” başlığında Türkiye Türkçesi için şu örneği verir ve 3. kişilerde kullanılan “-dur”un bazen kullanılmadığını belirtir:

T. 1. <i>yorgun-um</i>	Ç. 1. <i>yorgun-uz</i>
2. <i>yorgun-sun</i>	2. <i>yorgun-sunuz</i>
3. <i>yorgun-dur</i>	3. <i>yorgun-(dur)-lar</i> (Biray 1999: 248-249).

Z. Korkmaz da “Ek-Fiilin Kipleri” başlığında, dört çekimden söz eder: “Geniş zaman (şimdiki zaman) kipi, görülen geçmiş zaman kipi, duyulan geçmiş zaman kipi ve şart kipi” (Korkmaz 2003: 702- 715). Geniş zaman (şimdiki zaman) çekiminde kullanılan eklerin “bildirme ekleri” olduğunu belirttikten sonra bu ekleri şöyle sıralar:

T. 1. <i>-Im / -Um</i>	Ç. 1. <i>-Iz / -Uz</i>
2. <i>-sIn / -sUn</i>	2. <i>-sInIz / -sUnUz</i>
3. <i>-DIr / -DUr</i>	3. <i>-DIrIAr / -DUrIAr</i>

Korkmaz 3. kişi çekimlerinin ek almadığı durumlar da bulunduğunu (age.: 716) belirtmekle birlikte, bununla ilgili herhangi bir örnek vermemiştir. Ayrıca “-Dır / -Dur Bildirme Ekinin İşlevleri” başlığında, ekin “kesinlik bildirme görevi”yle “beklenti ve tahmin görevi”nden söz eden Korkmaz’ın, ilgili başlıklar için verdiği bütün örnekler yalnızca fiil çekimleridir: *kesilmiştir, suçlamaktadır, tamamlanacaktır, biliyorsunuzdur* gibi (age.: 226- 729).

Bu görüşleri sıraladıktan sonra şu sorulara yanıt aramak gerekmektedir:

1- “Bildirme çekimi” terimi gönderimde bulunduğu dil bilgisi özelliği bakımından doğru bir terim midir?

Türkçede tasarlama kipleri dışındaki bütün kip ekleri, herhangi bir zamandaki bir hükmü bildirdikleri ve bildirme kipleri olduklarına göre, ismin şimdiki zaman veya geniş zamanda yüklemleştirildiği çekimlere “bildirme çekimi” demek yanlış değil ancak eksik bir değerlendirmedir. Çünkü sıralanan ve ek fiilin şimdiki zaman ve geniş zaman çekimlerinin 3. kişilerinde ortaya çıkan *-D^or* eki bugün için yalnız “bildirme” işleviyle kullanılmamaktadır. Hatta bu eklerin genel çağrışımıyla “bildirme işlevi” neredeyse ortadan kalkmıştır. Başka bir deyişle, bu eklerin kullanılmadığı durumlarda da ve üstelik altı kişi için de “bildirme” anlatımı sağlanmış olmaktadır. O hâlde, bildirme anlatımı için bugün artık *-D^or* ekine gereksinim yoktur. Dil bilimsel çalışmalarda bu değerlendirmede, geleneksel Arap dil bilgisi geleneğinin etkisi olduğu düşünülebilir. Çünkü bilindiği gibi, bu geleneğe fiil cümlesinin öznesi “fail”, yüklemi “fiil”, isim cümlesinin öznesi “mübteda”, yüklemi ise “haber” olarak terimleştirilir. Bu gelenekten gelen “haber”, hem terim olarak hem de kavram olarak genel Türk dil bilgisi çalışmalarında etkisini sürdürmektedir.

2- Türkçe betimlemelerde ve öğretime dönük uygulamalarda ek- fiilin şimdiki zaman ve geniş zaman çekimlerini aynı başlıkta mı değerlendirmek gerekir?

Ek fiilin geniş zaman ve şimdiki zaman çekimlerini aynı başlıkla değerlendirmek, diğer fiillerin bu çekimlerini de aynı başlıkta değerlendirmekten farksızdır. Çünkü, “Hasta gibi görünüyorsun, iyi misin?” sorusunun yanıtı olarak “İyiyim.” cümlesinde şimdiki zaman, “Matematikte iyi misin?” sorusunun yanıtı olarak “İyiyim.” cümlesinde geniş zaman anlatımı çok açıktır. Ancak adlandırmada, bu çekimlerden şimdiki zamanın ihmal edildiği görülmektedir. Bunda Eski Türkçe döneminde şimdiki zamanı gösteren özel bir ardılın olmamasının ve öğretimde ve adlandırmada belirli bir geleneğin sürdürülmesinin etkisi büyüktür. Bu iki zaman anlatımı ya iki ayrı başlıkta ele alınmalı veya “geniş zaman çekimi” başlığında “şimdiki zaman” anlatımı da vurgulanmalıdır.

3- Bildirme anlatımı için *-D^or* ekine gereksinim yoksa, bu ek hangi amaçla kullanılmaktadır?

Tarihsel dönemlerdeki durumlarla ilgili farklı görüşler öne sürülebilir. Ancak Türkiye Türkçesinde hem fiillerdeki hem de isimlerdeki anlamı sıklıkla pekiştirme, zaman zaman da olasılığa bağlama işlevi görmektedir.

Hatta bu işlev o kadar belirgindir ki, “Yanında para var mı?” sorusuna “Vardır.” yanıtını veren bir dil kullanıcısı ilk aşamada yadırganır. Bu ekleri sık kullanmak yöresel bir ağız özelliği olarak bile değerlendirilebilir. Ancak söz konusu yanıt, “*Kesinlikle (var).*” veya “*Herhalde (var).*” anlamında kullanılıyorsa durum değişir. *-D°r* ve *-D°rAr* eklerinin pekiştirme işlevi, resmi ve ciddi söylemler için de ayırıcı bir özellik olmalıdır. Çünkü siyasetçilerin büyük bir çoğunluğu, sözlerine olan inancı arttırma endişesiyle olsa gerek, konuşmalarında bu eki sık sık kullanmaktadırlar.

4- Pekiştirme ve olasılık yalnız isimlere ve isimliklere özgü bir işlev midir? Bu soru şöyle yanıtlanabilir: İsimler ve isimlikler gibi çekimli fiillerdeki anlam da pekiştirilebilir veya olasılığa bağlanabilir. Ancak acaba, bu her kip ve zaman çekimi için olanaklı mıdır? Bu “iyi” isminin ve “gel-” fiilinin örneğin 2. tekil kişide yüklemleştirildiği dizide açık bir biçimde görülür:

(geniş zaman)	<i>iyi-sin-dir</i>
(şimdiki zaman)	<i>iyi-sin-dir</i>
(belirsiz geçmiş zaman)	<i>iyi i-miş-sin-dir</i>
(belirli geçmiş zaman)	(?) <i>iyi i-di-n-dir</i>
(şart)	(?) <i>iyi i-se-n-dir</i>
(şimdiki zaman)	<i>gel-i-yor-sun-dur</i>
(belirsiz geçmiş zaman)	<i>gel-miş-sin-dir</i>
(gelecek zaman)	<i>gel-ecek-sin-dir</i>
(belirli geçmiş zaman)	(?) <i>gel-di-n-dir</i>
(geniş zaman)	(?) <i>gel-i-r-sin-dir</i>
(gereklilik)	<i>gel-meli-sin-dir</i>
(şart)	(?) <i>gel-se-n-dir</i>
(emir)	(?) <i>gel-dir</i>
(istek)	(?) <i>gel-e-sin-dir</i>

Buna göre, Türkiye Türkçesinde, tasarlama kiplerinden yalnız gereklik olasılığa bağlanabilmekte veya pekiştirilebilmektedir. Bu çok doğaldır, çünkü gereklik eki “görece bir gereklik” anlatımı yanında “kesin bir gereklik” ve “olasılık” anlamını vermek üzere de kullanılır. Böylelikle bu iki anlam, *-D°r* ekiyle öne çıkarılmış olmaktadır. Bildirme kipleri büyük

ölçüde “pekiştirilebilmekte” veya “olasılığa bağlanabilmekte”dir. Ancak, belirli geçmiş zaman eki üzerine *-D°r* eki getirilemez. Çünkü, bu kip eki yalnızca “kesin” ve “belirli” bir hükmü, hem de başka bir ardılın “pekiştirmesine” gereksinim bırakmayacak biçimde anlatmak için kullanılır. Yine bildirme kiplerinden geniş zaman kipinde ise ilginç bir durum söz konusudur. Çünkü, tarihsel dönemlerde isimlerin ve isimliklerin geniş zamanda yüklemleştirilmesinde, genel dil bilgisi çalışmalarının neredeyse “tek işlev” görmelerine neden olacak kadar önemli iş gören *-D°r* eki, fiillerin geniş zaman çekimlerinde kullanılmamaktadır.

5- Pekiştirme ve olasılık bir kategori midir?

Her şeyden önce, kategori teriminin bu çalışmada, genel dil bilgisindeki “sözcük türleri” veya genel dil bilimdeki “ad, eylem gibi birincil ulamlar” (Vardar 1998: 210) anlamında kullanılmadığını belirtmek gerekmektedir. Bunun ötesinde, Türkçede pekiştirme ve olasılık anlatımlarının bir kategori olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceğini kesin olarak ortaya koyabilmek için kategorinin ne olduğu sorusuna yanıt bulunmalıdır. Çeşitli nedenlerle, Türkçe için kaç kategoriden söz edilebileceği ve kategorinin ne olup olmadığı konusu dil bilginin ihmal ettiği konulardan biri olmuştur. Türkçedeki görünümü bakımından kategori’yi şöyle açıklayabiliriz: Türkçede isimler de fiiller de yanlarında varsayımsal birtakım kümelerle bulunurlar. Bu kümeler, birtakım elemanlarla doldurulmadığı sürece, isim salt bir nesnenin, bir objenin genel adıdır, fiil ise soyut bir kavramdır. Fiillere gelen ve onları geçici olarak isimleştiren fiilimsi ekleri de fiile bir dereceye kadar algılanabilirlik kazandırır, ancak onu kavramsal bir olgu olmaktan bütünüyle kurtaramaz. İsimleri salt varlık adı olmaktan çıkararak, fiili de bildirişmenin temel ögesi yapan bu söz konusu varsayımsal kümelerdeki elemanlardır. Bu elemanlar, ismin veya fiilin bildirişime katılabilmesi için gerekli potansiyelleri oluştururlar. Bu potansiyeller söz konusu olmasa, isim de fiil de aynı zamanda dil bilgisinin ve dil bilimin değil yalnızca mantığın konusu olurdu. Bu potansiyeller kimi zaman birkaç kimi zaman da dil bilgisinin sunduğu olanaklar ölçüsünde daha çoktur. Sonuç olarak kategoriler, Türkçede isimlerde, isimlerle diğer isimler, fiiller ve edatlar arasındaki bağıntıyı sağlayan veya bu bağıntıyı belirleyen (Örneğin isimlerdeki tekillik veya çoğulluk, çoğu zaman fiillerdeki sayı kategorisini belirlemektedir), fiillerde, fiilin bir bildiri niteliği taşımasına olanak tanıyan ve genellikle önkoşul durumundaki dil bilimsel sınıflama birimleridir. Türkçedeki kategori konusunu şu şemayla gösterebiliriz:

İsim +

▪çokluk
▪iyelik
▪durum

Fiil +

▪kip
▪zaman
▪kişi

İsim +

▪çokluk
▪iyelik
▪durum

Fiil +

▪kip
▪zaman
▪kişi

Bu kavramsal açıklama çabasıdan sonra Türkçe için ve dil bilimsel olarak söylenebilecek çok daha basit ve belirgin sözler var: Kategorilerin her zaman bir ardıl biçim birimle, bir sonekle anlatılması gerektiğini hatırlayarak, Türkçede iki ayrı ardıl biçim birimden söz edilir: türetme / yapım ardılları (sonekleri) ve çekim / işletme ardılları (sonekleri). Türkçedeki bir ek bulunduğu konum bakımından ya biridir ya diğeri. Yani ya türetir ya da işletir. *-D^or* eki, türetmediğine ve “sözlüksel içerik bakımından bir farklılaşmayı beraberinde getirmediğine” (Uzun: 2006, s. 49) göre işletiyor demektir. Zaten Türkiye Türkçesinde *-D^or* ‘ın çekim / işletme eklerinden sonra yer alması da onun bir işletme biçim birimi, işletme eki sayılması gerektiğini kanıtlamaktadır. Basitçe, Türkiye Türkçesinde “işletmek” ise “kategoriye bağlamak” demektir. *-D^or* eki de fiilde bir durum değişikliği yapmakta, fiili diğer bütün durumlardan en azından “kesinlememe”, “olasılığa bağlamama” gibi sıradan durumlardan ayırarak bir sınıflama ve giderek bir soyutlama yapma olanağı sunmaktadır. Gerçekte bu açıdan bakıldığında “bildirme”nin kendisi de kategorik bir ayrımdır. Ancak Türkçede bu işlevi, zaman ifade eden kip ekleri doğal olarak yüklenmiştir.

Bazı kategoriler daha “temel” bir soyut bir algılama kolaylığı sağlarken, bazıları daha seçimlidir. Türkçe için pekiştirme ve olasılık kategorisi, şemada gösterilen kategorilere göre daha seçimlidir. Bir insanın “erkek” veya “kadın” olmasının daha temel, “yaşlı”, “orta yaşlı” veya “genç”

olmasının daha seçimlik kategoriler olması gibi. Ancak, pekiştirme ve olasılık kategorisini anlatan ekin diğer kategori eklerinden sonra gelmesinin yani dizimin sonunda yer almasının kategorinin “ikincil” bir öneme sahip olmasıyla doğrudan bir ilgisi yoktur. Hatta bu durumun, taşınan bilgi yükü ve önem sırası bakımından Türkçeye aykırı olduğu bile söylenebilir.

6- Birbirine bütünüyle karşıt gibi görünen pekiştirme ve olasılık anlamları nasıl olur da aynı biçim birimle anlatılır?

Bu sorunun da yanıtını algıda, deneyimde, bilgi birikiminin ve eldeki verilerin niteliğinde aramak gerekmektedir. İlk anda, “Bir şey ya kendisidir ya da karşıtıdır” önermesini haklı olarak düşünüyoruz. Ancak olasılık, felsefedeki genel kullanımıyla “belli bir yanılığın payı içerse de doğruluğun ‘doğru’ sayılmak için yeterli ve geçerli nedenleri barındıran niteliği”dir (Güçlü vd. 2002: 1058- 1059). Öyle görünüyor ki kesinlik anlamına en yakın akıl yürütme yöntemlerinden biri olasılıktır ve bu açıdan olasılık potansiyel olarak “kesinliği” içerir. Kanıt ile varsayım arasındaki tek ayrım kanıtın yetersizliğidir örneğin. Olasılık her an kesinliğe, varsayım ise her an kanıtla dönüşebilir. Yine bu açıdan bakıldığında pekiştirme ve olasılık kavramları, ilk izlenimin aksine birbirlerine tamamen karşıt olgular değildir. Felsefe ve mantıktaki “çelişki” ve “çatışkı” durumlarının ayrıntılarını bilemiyoruz. Ancak Türkçede yine de her iki işlevin aynı anda geçerli olduğu cümleler yoktur. Buna göre, *-D^or* biçim birimi ya olasılık işleviyle kullanılır ya da potansiyel olarak barındırdığı pekiştirme işleviyle.

Sonuç: Türkçe betimlemelerde ve öğretime dönük uygulamalarda kullanılan “bildirme çekimi” ve “bildirme eki” terimleri bugün için eskimiş ve geçersizleşmiş terimlerdir. Çünkü isimlerin 3. tekil ve 3. çoğul kişi geniş zaman ve şimdiki zaman çekimlerinde kullanıldığı düşünülen *-D^or* eki, artık “bildirme” işlevli değildir. Ayrıca, Türkçede bütün bildirme kipleri bir zamandaki bir hükmü “bildirirler”. Dolayısıyla “bildirme” terimi bu gönderimiyle de geçersizleşmektedir. Söz konusu bu ek, genel olarak bugün hem isim hem de fiil yüklemelerinde ve 6 kişi çekiminde kullanılabilir. Ancak bu eki hiç almayan çekim biçimleri de vardır. Ekin kullanıldığı durumlarda bildirme işlevinden değil pekiştirme ve olasılık işlevlerinden söz etmek gerekir. *-D^or* eki Türkiye Türkçesinde kip ve kişi eklerinden sonra gelen bir çekim eki durumundadır. Çekim ekleri ise kategori ekleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Böylelikle pekiştirme ve olasılık bir kategori, *-D^or* eki de bir kategori eki olmalıdır. Daha ikincil bir potansiyeli gösteren bu kategori, isimlerdeki durum, iyelik, çokluk ve fiillerdeki kip, kişi, sayı kategorilerine göre daha seçimlidir. Birbirine karşıt gibi görünen olasılık ve pekiştirmenin aynı ekle ifade edilmesi de ilgi çekici bir durumdur.

Kaynaklar

- ADALI 1978: Adalı, Oya (1978). *Türkiye Türkçesinde biçim birimler*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 459.
- BANGUOĞLU 1995: Banguoğlu, Tahsin (1995). *Türkçenin Grameri*. Ankara: 4. Baskı Türk Dil Kurumu Yayınları: 528.
- BİRAY 1999: Biray, Himmet (1999) *Batı Grubu Türk Yazı Dillerinde İsim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 711.
- DENY 1941: Deny, Jean (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)*. (çev: Ali Ulvi Elöve), İstanbul: Maarif Matbaası.
- ERGİN 1988: Ergin, Muharrem (1988). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım / Yayın / Tanıtım.
- GÜÇLÜ vd. 2002: Güçlü, Bâki A.- Erkan Uzun- Serkan Uzun- Ü. Hüsrev Yolsal (2002). *Sarp Erk Ulaş Felsefe Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- KORKMAZ 2003: Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları: 827.
- UZUN, Nadir Engin (1998). *Dil bilgisinin Temel Kavramları (Türkçe Üzerine Tartışmalar)*. Ankara.
- UZUN 2006: Uzun, Nadir Engin (2006). *Biçimbilim-Temel Kavramlar*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- VARDAR 1998: Vardar, Berke (1998). *Açıklamalı dil bilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: ABC Kitabevi, 2. baskı.